

**BTTR22227BA és BTTR712OMA
Keleti és hellénisztikus történelem**

tételsor és kötelező irodalom
2024/25-ös tanév I. félév

A tételsor, az óra tananyaga és az órai ppt-k lényegesen különböznek a korábbi években használtaktól, ezért ne használják a korábbi évek tematikáit!

A kurzus szóbeli vizsgával teljesíthető. A szóbeli vizsga elemei: forrásismeret, történelmi személyek és keleti istenek, ókori keleti fogalmak, képek felismerése és elemzése, az órai ppt-ben szereplő évszámok, rövid kifejtős kérdések a tematika alapján.

Tematika

1. Az ókor fogalma, az ókori Kelet fogalma. Az ókori Kelet segédtudományai. Az ókori Kelet kronológiája

Ajánlott irodalom:

Komoróczy Géza, Az ókori kelet. ÓKOR 2006/3-4. szám, 3-18.

http://www.freeweb.hu/ookor/archive/cikk/2006_3_4_komoroczy.pdf

Keleti történelmi kronológia (oktatási segédanyag; Főszerkesztő: Vásáry István)

https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Keleti.torteneti.kronologia/index.asp_id=1.html

Hahn István: Naptári rendszerek és időszámítás. Budapest, 2004.

<http://mek.niif.hu/04700/04744/html/index.htm>

2. Az ókori Egyiptom I. Egyiptom az Óbirodalom korában

Ajánlott irodalom:

Hérodotosz: *A görög-perzsa háború*. II. könyv (Ford. Muraközy Gyula). Bp., 2002.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 1. A "Palermói kö".

Kákosy László: Ré fiai. Bp., 1993. 19-23, 38-99.

3. Az ókori Egyiptom II. Egyiptom a Középbirodalom és a XVIII. dinasztia korában

Ajánlott irodalom:

Ipu, a Főrangú intelmei. I. (Ford. Kákosy László) In: Kákosy László: *Az alexandriai időisten*. Bp., 2001. 68-77.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 8. Manethón a hyksósokról; 9. Kamose harca a hyksósok ellen; 14. Tutanhamon restaurációs sztéléje.

Kákosy László: Ré fiai. Bp., 1993. 125-192.

4. Az ókori Egyiptom III. Egyiptom a Ramesszida korban. Az egyiptomi vallás

Ajánlott irodalom:

Plutarchos: *Isis és Osiris* (Ford. Wojtilla Ágnes). Bp. 1986.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom. 14. Tutanhamon restaurációs sztéléje.

Kákosy László: Ré fiai. Bp., 1993. 307-367.

5. Mezopotámia története a Kr. e. 1. évezred elejéig

Ajánlott irodalom:

ÓKTCh III. B) 3.; E) 4.; F) 4, 5; G) 4; V. 1, 2.

A mezopotámiai világ atlasza. Az ókori Mezopotámia, Anatólia, Irán, Palesztina és Szíria (Szerk. Michael Roaf) Helikon, Bp., 1998.

6. A hódító birodalmak: az Asszír és a Perzsa Birodalom

Ajánlott irodalom:

ÓKTCh V.1. A trónöröklési rend a Hettita Királyságban; 2. Hettita törvények. (Szerk. Harmatta János)

ÓKTCh III/G 9. Sinaéeriba asszír király hadjáratai; 11. Aššuraéiddina trónralépte és hadjáratai; 12. Aššuraéiddina és Babylón; 13. A babylóni kormányzó levele Assurahiddina királyhoz; 14. Aššuraéiddina és Egyiptom; 30. Levél Aššurbánpli királyhoz könyvtári ügyben; 31. A Ninua-beli könyvtár szervezése; III/H 1. Asszír bukása és az újbabylóni birodalom kialakulása.

Kuhrt Amélie: Az ókori Közel-Kelet. PPKE-BTK, Piliscsaba, 1995. 117-149 (hettiták), 217-282 (asszírok).

7. Az Óperzsa Birodalom

Ajánlott irodalom:

Hérodotosz: A görög-perzsa háború. III. könyv. (Ford. Muraközy Gyula). Osiris, Bp., 2004.

(Szerk. Harmatta János) ÓKTCh Az ókori Irán. VIII. A) 4. Dareiosz feliratai

Ghirsman, R., Az ókori Irán - Médek, perzsák, párthusok. Bp. 1985.

8. A zsidó nép története az ókorban. Az ókori zsidó vallás

Ajánlott irodalom:

Az Ószövetség könyveiből: Királyok I-II. könyve

Josephus Flavius: *Apión ellen, avagy a zsidó nép ősi voltáról*. (Ford. Hahn István) Helikon Kiadó, Budapest, 1984.

Allerhand, J.: A zsidóság története. Ókor. Bp. 1988. 20-54; 60-70; 88-103; 117-125; 131-134.

Hahn István: Istenek és népek. Minerva, Budapest, 1980. 96-115.

9. III. Alexandrosz és a hellénizmus

Kötelező irodalom:

Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Alexandrosz életrajz. (Ford. Máthé Elek) Bp., 1978.

Ajánlott irodalom:

Hegyí Dolores-Kertész István-Németh György-Sarkady János: Görög történelem. A kezdetektől Kr. e. 30-ig. (több kiadásban) III. Alexandroszról szóló fejezet.

10. Egyiptom a hellénizmus korában

Ajánlott irodalom:

Miről vallanak a papiusok? (Szerk. Moravcsik Gyula) Bp, 1961. 22, 23, 24, 25, 31, 33, 44, 46, 47, 59, 67, 73, 74, 80, 81. források

Hegyí Dolores-Kertész István-Németh György-Sarkady János: Görög történelem. A kezdetektől Kr. e. 30-ig. (több kiadásban) A Ptolemaida Egyiptomról szóló fejezet.

11. A kereszténység kialakulása és korai története

Ajánlott irodalom:

Az Újszövetségből: Máté evangélium, Apostolok Cselekedetei.

Hahn István: Istenek és népek. Minerva, Budapest, 1980. 259-312.

Rogerson, J., A bibliai világ atlasza. Budapest, 1994.

12. Kitekintés Európán kívülre: az ókori India és Kína

Ajánlott irodalom:

Johnson, G.: Az indiai világ atlasza. Budapest 1998.

Wojtilla Gyula: A mesés India. Budapest, 1988.

Blunden, C. – Elvin, M.: A kínai világ atlasza. Budapest, 1995.

További ajánlott olvasmányok:

Történelem 9. osztály tankönyv https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_9/

Allerhand, J., A zsidóság története. Ókor. Bp. 1993(2. kiadás).

Baines, John-Malek, Jaromir, Az ókori Egyiptom atlasza. Bp. 1992.

Ghirsman, R., Az ókori Irán - Médek, perzsák, pártusok. Bp. 1985.

Bright, J., Izráel története. Bp. 1977.

Hermann, G., A perzsa reneszánsz (A múlt születése). Bp. 1980.

Kákósy László, Ré fiai - Az ókori Egyiptom története és kultúrája. Bp. 1979; 1993 (2. átdolgozott kiadás).

Klengel, Horst, Az ókori Szíria története és kultúrája. Bp. 1977.

Klima, Josef, Mezopotámia - Ősi civilizáció és kultúra a Tigris és az Eufrátesz mentén. Bp. 1983.

Komoróczy Géza, Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Bp. 1992.

Michalowski, K., Piramisok és masztabák. Bp. 1973.

Az ókori Kelet vizsga alapkövetelményei

Fogalmak:

Bevezető fogalmak: Szed-ünnep, Szóthisz-periodus, éra (időszámítás), Szászánida éra, Szeleukida éra, zsidó világteremtési éra Kr. e./Kr. u. (Krisztus kronológia), paleolitikum, neolitikum, neolitikus forradalom, rézkor, bronzkor, vaskor, Oriens/Occidens, Közel-Kelet, Közép-Kelet, Távol-Kelet

Mezopotámia: „termékeny félhold”, domesztikáció, Mezopotámia, „kitett gyermek”, öntözéses földművelés, palotagazdaság/redisztributív gazdaság, token, Uruk-expanzió, zikkurat (toronytemplom), talio-elv, awílum/awélum, muskénium, wardum, en, enszi, lugal, ékírás, Istár-kapu, „Bábel tornya”

Egyiptom: kemet, dinasztia, vezír (tjati), fáraó (per-aa), masztaba, piramis, 'birodalom és átmeneti kor', politeizmus, monoteizmus, monolátria, vallási dualizmus, thériomorf istenek, antropomorf istenek, marjannu, harci kocsi-típusok, Rosette-i kő, hieroglif írás, hieratikus írás, démotikus írás, Cartouche ('kartus'), Heka Haszut, papirusz, Ápisz bika, tengeri népek

Perzsia és a hódító birodalmak: pankus, perzsa Királyi út, szatrapia/szatrapa, Dareikosz, Behisztuni felirat, mágus, proskünészisz

Az ókori Izrael és Fönícia: frigyláda, Tóra, Talmud, él(ek), Sabbath ('Szombat'), Pészah, Hanuka, Menóra, Uriás-level, betűírás

Makedónia és a hellénizmus: hetairosz, hellénizmus, diadokhosz, klérukhia, indictio, Mouszeion, Szerapeion, Pharosz, Szótér, nomosz/nomarkhész

Az ókori India és Kína: árja, Védák, varnarendszer, brahmanák, ksatriják, vaisják, súdrák, páriák, brahmanizmus, reinkarnáció, nirvána, selyemút, agyaghadsereg, tao/taoizmus, konfucianizmus

Topográfia:

Tengerek, tavak, folyók: Fekete-tenger, Kaszpi-tenger, Perzsa-öböl, Van-tó, Urmia-tó, Tigris, Eufrátesz, Jordán, Orontés, Halüsz, Nílus, Indus, Gangesz, Sárga-folyó, Jangce

Egyéb földrajzi helyek: Ahet-Aton (El Amarna), Alexandria (Egyiptom), Assur, Avarisz, Babilon, Berütoosz (Bejrút), Betlehem, Büblosz, Catal Hüyük, Ciprus, Damaszkusz, Elám, Elephantiné, Fajjúm, Gáza, Giza, Harappa, Hattusas, Irán, Jerikó, Jeruzsálem, Kades, Karkemis, Karnak, Ktésziphón, Küréné, Lagas, Lojang, Luxor, Mári, Memphisz, Mohendzso-dáró, Ninive, Palmüra (Tadmor), Paszargadai, Perszepolisz, Petra, Siló, Sínai-félsziget, Sumer és Akkád, Szaisz, Szakkara, Szamaria (Somron), Szardeisz, Szidón, Szúsza, Szüéné (Asszuán), Téma, Théba, Tuspa, Türoosz, Ugarit, Ur, Uruk, Zagrosz-hegység,

Uralkodók, történelmi személyiségek:

Gilgames, Hammurapi, Manethón, Narmer, V. Ptolemaiosz, Champolion, Dzsószer, Imhotep, Ménész (Meni, Aha), Kheopsz (Hufu), Khephrén (Hafré), Mükerosz (Menkauré), Hérodotosz, Kamose, Iahmes, Hatsepsut, III. Amenhotep, Ehnaton (IV. Amenhotep), Tutanhomon, Nofretété, Howard Carter, Horemheb, Paramessze (I. Ramszesz), II. Ramszesz, Merneptah, Telipinus, I. Suppiliuliumas, II. Muwatallis, III. Ramszesz, Herihor, Wenamon, Sarrukin (akkád), Narám-Szín, Hammurápi, II. (Nagy) Kúrosz, III. Tukulti-apal-Ésarra, Szín-ahhé-eriba, Assur-bán-apli, Ummakistár (Küaxarész), II. Nabu-kudurri-uszur (Nabukadnezár), Nabu-naid, Bél-sár-uszur (Baltazár), Dániel próféta, Kambüszész, Bardija (Szmerdész), Amaszisz, Dareiosz, Xerxész, Ábrahám, Izsák, Jákob, József, Mózes, Sámson, Saul (Izrael első királya), Dávid, Góliát, Salamon, Roboám, Jeroboám, III. Sulmáni-asarídu, Achab, Jónás, Makkabeusok, Nagy Heródes, II. Philipposz, III. Alexandrosz (Nagy Sándor), III. Dareiosz, Parmenión, Kallszthenész, I. Ptolemiosz Szótér, Antigonosz Monophthalmosz, III. Ptolemaiosz Euergetész, 4 evangélista (Máté, Márk, Lukács, János), Dionysius Exiguus, Keresztelő János, Péter apostol, Pál apostol, Nagy Constantinus császár, Arius, Asóka, Csin Si Huang-ti, Konfucius (Kung Fu-ce), Lao-ce,

Istenek:

Amon, Mut, Honszu, Ré, Ozirisz, Ízisz, Hórusz, Széth, Nephüsz, Aton, Ptah, Samas, An, Inanna (Istár), Ba'al, Anat, Mot, Zarathusztra, Ahura Mazda, Ahrimán, Marduk, Jahve, Manu, Brahman, Visnu, Siva, Buddha,

Debrecen, 2024. szeptember 5.

Dr. Forisek Péter
egyetemi docens